

Tutkimuksen tavoite ja taustat

Kansanopistojen talvenmittaisilla perusoppijaksoilla opiskelee vuosittain useampia tuhansia opiskelijoita. Opiskelijamäärä ylittää pienimpien yliopistojemme opiskelijamäärän ja on selvästi suurempi kuin ns. kymppiluokkien vuotuinen opiskelijamäärä. Vapaan sivistystyön opetuksena toteutettavat kansanopistojen perusoppijaksojen opetussisällöt ovat hyvin monimuotoisia ja kirjavia.

Tästä opintojen monimuotoisuudesta on viimeisten parin vuosikymmenen aikana profiloitunut erääksi näkyväksi työmuodoksi yhteistyössä yliopistojen kanssa toteutettu avoimen yliopiston opetus kansanopistoissa. Yhtälailla kansanopistot ovat jo perinteisesti valmentaneet opiskelijoitaan eritasoiseen jatko-opiskeluun. Tällä tavoin kansanopistot ovat madaltaneet niitä tiedollisia, henkisiä ja osin myös koulutusjärjestelmän sisällä olevia rakenteellisia kynnyksiä, jotka ovat estäneet opiskelijoiden siirtymistä koulutustasolta seuraavalle ylemmälle koulutustasolle.

Näiden kahden edellä mainitun toiminnan, avoimen korkeakouluopetuksen ja korkeakoulujen pääsyyn valmentautumisen, yhdistäminen tuotti idean tutkia sitä, millä tavoin kansanopistopinnot voivat toimia opiskelijoille väylänä korkeakouluopintoihin. 1980-luvun puolivälissä toteutettuun kansanopistolain uudistuksen asti osassa kansanopistoissa toimi myös kansankorkeakoulu tai ne toimivat itsenäisinä kansankorkeakouluina. Kansankorkeakouluopinnot avasivat 80-luvulle asti yliopistojen ja korkeakoulujen ovia monille ilman ylioppilastutkintoa oleville opiskelijoille. Tämä tutkimus pyrkii nyt valottamaan sitä, kuinka tämän päivän kansanopistot voivat avata korkeakoulujen ovia korkeakoulujen ovien edessä odottavalle opiskelijajoukolle, joka taistelee suomalaisen ”numerus clausus”-järjestelmän tarjoamista korkeakoulujen rajallisista aloituspaikoista.

Tutkimusaineisto koostuu neljän kansanopiston vuosien 1985–2005 perusoppijaksojen opiskelijoista. Mukaan ei ole otettu ammatillisen koulutuksen opiskelijoita. Valitut opistot ovat Alkio-Opisto Korpilahdelta, Etelä-Pohjanmaan Opisto Ilmajoelta, Helsingin Evankelinen Opisto Helsingin Kalliosta ja Työväen Akatemia Kauniaisista. Valituilla opistoilla on pyritty saamaan edustavuutta kansanopistojen alueelliseen sijaintiin ja myös opistojen aatteelliseen taustaan. Alkio-Opiston juuret ovat keskustalaisen liikkeen aatemaailmassa ja järjestökentässä. Etelä-Pohjanmaan Opiston juuret ovat kiinteästi sen omassa pohjalaisessa maakunnassa. Helsingin Evankelinen Opisto takaa löytyy puolestaan evankelinen herätysliike. Työväenliikkeen vanhimman kansanopiston, Työväen Akatemian, toiminnan perustana on tieteellisyys ja yhteiskunnallisuus. Kaikkien neljän opiston toiminnassa avoimen yliopiston opetuksella on vankka asema ja korkeakouluopintoihin valmentaminen korostuu niiden työssä.

Tutkimusaseisto kerättiin marraskuun 2007 ja tammikuun 2008 välisenä aikana toteutetulla kyselyllä. Tulokset esitetään kahtena dokumenttina. Ensimmäisen ”Kansanopisto väylänä korkeakouluun” sisällöstä vastaa Työväen Akatemian rehtori Kari Kinnunen. Toinen dokumentti ”Kansanopistot koulutusurana” on yht.yo Marjo Tähtelän pro gradu -tutkielma. Tähän kaksoismalliin päädyttiin projektin rahoittajan, Opetusministeriön, toivomuksesta. Kinnusen esitys rakentuu enemmän pitkään kansanopiston arjen kokemukseen. Tähtelän esityksessä puolestaan näkyvät myös opinnäytteeseen kuuluvat akateemiset elementit. Dokumentit täydentävät toisiaan. Ne näyttävät myös olevan suurissa linjoissa sopusoinnussa keskenään.

”Kansanopistot väylänä korkeakouluun” koostuu seuraavista osista. Ensimmäinen luku piirtää opiskelijoiden profiilia. Toisessa luvussa otetaan tarkasteluun kansanopiston opiskelijaksi hakeminen. Kolmas luku pyrkii kuvaamaan opiskelijoiden käsityksiä kansanopisto-opiskelusta ja sen tuottamista hyödyistä. Neljännessä luvussa valotetaan opiskelijoiden toimintoja kansanopisto-opintojen päättymisen jälkeen. Viidenneksi tarkastellaan opiskelijoita korkeakoulun ovella ja viimeisessä luvussa tuodaan luupin alle opiskelijoiden yhteiskunnallinen toiminta.

Yhteenveto

”Kansanopistot väylänä korkeakouluun”- tutkimuksen pohja-aineisto on kerätty neljän erilaisen kansanopiston vuosien 1985–2005 opiskelijoille lähetetystä kyselystä. Opistot ovat Alkio-Opisto, Etelä-Pohjanmaan Opisto, Helsingin Evankelinen Opisto ja Työväen Akatemia. 80- ja 90- luvun opiskelijoiden mukaan ottamisella otokseen pyrittiin saamaan ajallista vertailutietoa 2000-luvulla tapahtuneisiin muutoksiin. Otoksen pääpaino oli 2000-luvun opiskelijoissa.

Tutkimuksen tavoitteena oli selvittää kansanopisto-opintojen merkitystä opiskelijoiden koulutusuraan erityisesti korkeakouluihin hakeuduttaessa. Tämän lisäksi tarkasteltiin vielä kansanopistolaisten yhteiskunnallista osallistumista ja kansanopistojen yhteiskunnallisen profiilin muokkautumista.

Suhteellisen alhainen vastausprosentti nakertaa jonkin verran tutkimuksen luotettavuutta. Toisaalta taas lähes tuhannelta vastaajalta saadut tiedot antamat mahdollisuuden jatkossa vielä yksityiskohtaisempiinkin analyyseihin ja havaintoihin kuin nyt tässä esitetään.

Seuraavassa keskeisimpiä tutkimuksen antamia tuloksia. Ne esitetään aikajärjestyksessä ikään kuin kuvauksena, joka alkaa kansanopistoon hakeutumisesta, etenee kansanopisto-opintoihin, sieltä edelleen jatko-opintoihin ja yhteiskunnalliseen toimintaan ja osallistumiseen.

Ylivertainen enemmistö tutkimuksessa mukana olevien opistojen opiskelijoista oli naisylioppilaita. Heidän ylioppilasarvosanansa ja lukion todistuksenkeskiarvonsa olivat selvästi paremmat kuin pojilla.

Opiskelijat saavat tietonsa kansanopistoista kahden pääkanavan kautta. Ensimmäinen koostuu mediasta, yhtäältä perinteisestä lehti-ilmoittelusta että toisaalta 2000-luvulla yhä enemmän internetistä. Tämän tärkeimmän tietokanavan rinnalla, sen vastapainona ja täydentäjänä lähipiiri, ystävät ja vanhemmat ovat säilyneet 2000-luvullakin tietolähteenä. Kansalaisjärjestöjen vaikutus kansanopistotiedon välittäjänä on sen sijaan kuivunut olemattomiin.

Kolmanneksella kansanopistoihin tulevilla opiskelijoilla kansanopisto on vielä 2000-luvullakin ensissijainen opiskelupaikka. Tosiasia on kuitenkin, että enemmistö kansanopistoon hakeutuvista on samanaikaisesti pyrkinyt myös muihin oppilaitoksiin, tutkituissa opistoissa korkeakouluihin, useimmiten yliopistoon.

Tämän päivän kansanopistoissa kansanopistojen aatteellinen tausta ei useimmiten ole opiskelijoiden tiedossa eikä sillä juurikaan ole merkitystä opistoon hakeutumisessa tutkituissa kansanopistoissa. Kaksi kolmasosaa kansanopistoon hakeutumisesta selittyy sillä, ettei opiskelija ole päässyt hakemaansa korkeakouluun ja että opiskelija pyrkii kansanopisto-opinnoilla parantamaan mahdollisuuksiaan päästä korkeakouluun. Toiseksi keskeisin syy kansanopisto-opintoihin oli oman ammatti- ja uravalinnan selkeyttäminen.

Kansanopisto-opinnot saavat opiskelijoilta lukiota myönteisemmän arvion. Erityisesti arvostetaan kansanopisto-opintojen vapautta, valinnaisuutta, itsenäisyyttä ja yliopistomaisuutta. Suurin osa tutkittujen opistojen opiskelijoista on suorittanut kansanopistossa valitsemassaan aineessa yliopiston perusopinnot, approbatur-arvosanan. Kansanopisto-opintoja arvostettiin nimenomaan niiden antaman opinnollisen hyödyn vuoksi. Enemmän kuin neljä viidennestä arvioi itse omat opintosuorituksensa kansanopistossa vähintään hyviksi. Kolme neljännestä vastasi kansanopisto-opintojen täyttäneen odotukset hyvin. Opetuksen poliittisuus hävisi kansanopistoista 2000-luvulle tultaessa, vain Työväen Akatemiassa opiskelijat havaitsivat vielä häivähdyksen punaista.

Kansanopisto opintojen jälkeen yli puolet opiskelijoista hakeutui jatko-opintoihin. Jatko-opintoihin hakeutuvien määrä kasvoi 2000-luvulle tultaessa. Yliopisto oli kansanopistolaisten keskeisin jatko-opiskelupaikka. 2000-luvulla ammattikorkeakoulujen rooli jatko-opintopaikkana vahvistui. Yli neljä viidennestä yliopistoon pyrkijästä ylsi tavoitteeseensa. Useimmiten yliopistoon päästiin jo ensimmäisellä kansanopiston jälkeisellä hakukerralla tai sitten toisella.

Puolet opiskelijoista arvioi kansanopisto-opinnoista olleen paljon hyötyä korkeakoulujen pääsykokeissa. Kolmannes opiskelijoista piti kansanopisto-opintojen merkitystä ratkaisevana tekijänä pääsykokeissa menestymiseen.

Kansanopistojen yhteiskunnallista moniarvoisuutta ja sidosta kansanliikkeisiin on pidetty niille tunnusmaisena pohjoismaisena piirteenä. Tämä sidos näyttää tutkimuksen valossa viime aikoina Suomessa olennaisesti höllentyneen. Kenties kansanopisto elää tässäkin mielessä mukana yhteiskunnallisessa muutoksessa?